

פרשת שמות תשע"ח / הרב צבי גרץ

חברי קהילת הוד והדר היקרים,

זהו שבוע של התחלות חדשות ומרגשות!

ברמה העולמית התחלנו שנה אזרחית השבוע, ברמה הלאומית התחלנו חומש חדש, את ספר שמות, וברמה הקהילתית התחלנו מסע משותף ביחד, כשבחרתם בי לתפקיד הנהגה בקהילה.

חשבתי רבות על מושג המנהיגות בזמנים בהם אנו חיים, וחזרתי למשה רבינו המנהיג בהא הידיעה של עמנו, לקבל מעט השראה. בפרשת השבוע שלנו, מתואר כיצד משה גדל עם כפית של כסף בבית פרעה על ידי בת פרעה, אך תכונת המנהיגות שלו צצה ועולה רק כשהוא רואה את סבלות עמו, ואז הוא מכה את המצרי שמכה את הישראלי והורג אותו וטומן אותו בחול. "וַיְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו: וַיִּפֶן כֹּה וַכֹּה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל" (שמות ב, 11-12).

לכאורה, מדוע משה טומן אותו בחול ומחביא אותו? מדוע הוא מסתכל לכל הצדדים ומוודא שאין איש באיזור לפני שהוא עושה מעשה שדווקא נראה כמעשה צודק, של להציל חלש חסר ישע מפני מכה האכזרי? דבר זה בא ללמד אותנו שמשה פועל נגד המקובל באותם זמנים, שיש עבדים ויש אדונים ומותר לאדון להכות את העבד כמה שהוא רוצה. המקובל באותם הימים היה שעם ישראל משועבד, ובאופן טבעי המצרים הם המשעבדים שיכולים לעשות בישראל כרצונם. נגד "חוקי הטבע האנושי" הללו, יוצא משה.

משה ממשיך ופועל נגד המקובל והטבעי כשהוא בורח למדבר ומציל את שבע הבנות של כהן מדין מפני הרועים שמגרשים את הבנות. שוב נראה כי "חוקי הטבע החברתיים" של אותם ימים מאפשרים לגברים לגרש את הנשים החלשות בכוח ולגזול מהם את עבודתן ששאבו מים להשקות את צאן. משה איננו מוכן לקבל את ה"טבעיות" שפועלת בין האנשים כי היא לא צודקת והיא לא מוסרית בעיניו, ולכן הוא פועל בנחישות ובמהירות, ואף בכוח כשזה נדרש, לשנות מציאות לא צודקת זאת.

אך אם משה מגלה מנהיגות כה גדולה בשני הסיפורים הללו כשהוא פועל נגד המקובל והטבעי בזמנו, מבחנו הגדול של משה הוא דווקא בסיפור הסנה:

וַיֵּרָא מֵלֶאכֶּה ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּיָּה וַיֵּרָא וְהָיָה הַסִּיָּה בְעֵר בְּאֵשׁ וְהַסִּיָּה אֵינָנוּ אֶכְלָ: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסִּיָּה: (ד) וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסִּיָּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּבִי: (שמות ג, 2-4).

כאן משה מתגלה כאדם שאיננו אדיש למראות שאינם כדרך הטבע. משה מחליט להתקרב אל הסנה שאיננו נשרף ולבדוק מדוע איננו מפסיק לבעור. משה מתגלה כסקרן וחוקר, מדוע פעולת הטבע הרגילה איננה פועלת על הסנה?

מדרש שמות רבה מתאר את הסצנה הזאת באופן מרתק:

"ויאמר משה אסורה נא ואראה - ר' יוחנן אמר: 'שלש פסיעות פסע משה'. ריש לקיש אמר: 'לא פסע אלא צוארו עקם. אמר לו הקב"ה נצטערתה לראות? חייך שאגלה עליך!'"

לפי מדרש זה הסיבה שאלוהים החליט להתגלות לעם ישראל ולמעשה לאנושות כולה על ידי משה, היא בגלל שהוא מחליט לסור מדרכו ולראות מה זה הסנה הזה. הקב"ה כל כך מתלהב ומתרגש ממעשה זה של משה שהוא אומר לו: משה, מכיוון שאתה ציערת את עצמך לראות את הסנה אני מתגלה דרכך לעולם.

אבל איזה צער יש כאן, מה כל כך מרגש במעשהו של משה? ר' יוחנן מסביר שמשה יצא ממסלול הליכתו המתוכנן שלוש פסיעות, ומייד אלוהים מתגלה אליו. ריש לקיש לעומתו מסביר שמשה אפילו לא זז ממקומו פסיעה אחת, אלא הוא רק עיקם את צווארו כדי לראות מה קורה עם הסנה, ומייד אלוהים מתגלה.

נראה כי שניהם מבקשים דווקא להנמיך את עוצמת הדרמה במעשי משה ולומר שהוא רק הלך כמה פסיעות, או אפילו שהוא רק הסיט את מבטו לעבר התופעה העל טבעית הזאת. אך אם אנו מתעמקים בהתנהגותו של משה עד כה, אנו מבינים שרבי יוחנן וריש לקיש רומזים למשה הרבה יותר משמעותי.

משה הוא הרי איש שמגיב לחוסר צדק שעולה מולו (כפי שראינו בסיפור של העבד ובנות כהן מדין), ובכך הוא מתגלה כמנהיג שאיננו מוכן לקבל את המציאות הלא צודקת שעוצבה על ידי בני אדם, והוא מנסה לשנות אותה גם אם היא נתפסת כדבר הטבעי בעיני כל האחרים.

אך כיצד יפעל משה מול מציאות לא טבעית שאלוהים מזמן לעולם דרך הסנה שלא מפסיק לבעור? האם הוא יתעלם ממנה וימשיך בדרכו, או שהוא ינסה להבין מה קורה בעולם שיצא ממנהגו הטבעי? לפי רבי יוחנן, משה חישב מסלול מחדש ויצא מאיזור הנוחות הטבעית שלו במדבר כדי לבדוק מה קורה בעולם הזה שפתאום איננו נוהג באופן טבעי. הוא יכול היה באותה קלות להתעלם מהסנה הבוהר ולהמשיך בדרכו כרועה צאן. לפי ריש לקיש משה אפילו לא צריך לשנות את מסלולו, ומספיק שהוא מעקם את צווארו כדי לבחון מה קורה בעולם כדי שאלוהים יבחר בו להושיע את עם ישראל.

התרגשותו של אלוהים לפי המדרש מלמדת אותנו שממנהיג מצופה שלא רק יפעל באופן נחוש נגד חוסר צדק ונגד הטבע האנושי הלא חיובי. אלא גם מצופה ממנו שיגיב לעולם שסביבו על ידי סקרנות, איכפתיות, שאלות ורצון עז להבין מדוע העולם נוהג כפי שהוא נוהג, מבלי לקבל שום דבר כמובן מאליו. יכולתו של משה להיות קשוב ורגיש לסביבתו, יחד עם מעשי הגבורה שלו שתוארו קודם, היא שמוצאת חן בעיני אלוהים והיא שגורמת לבחירה במשה כמושיע העם.

מנהיג טוב קודם כל יודע להקשיב, לשאול, להיות סקרן ולגלות עניין בכל הנעשה סביבו בין אם זה טבעי ובין אם זה לא טבעי. הוא איננו מקבל שום דבר כמובן מאליו.

אני כולי תפילה לאלוהים, שאוכל לסייע לקהילה בכלל ולכל חבר וחברה בפרט, בחיבור יותר עמוק ומשמעותי למסורת ישראל ולעושר הרוחני העצום שיש למסורת זאת לתת לכל אחד ואחת מאתנו.

והלוואי שנפסע יחד במסע אל הסנה הבוהר, ושנוכל להפנות צווארנו אחד לשני ולומר 'הנני', אני כאן בשבילך.

שלכם,

הרב צבי גרץ.